

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

„HET ZELF DOEN”

Mensen zoeken hun weg, zó waren de twee voorafgaande praatjes aangekondigd. Het ging toen over hen, die in de knoop zitten, over hun moeilijkheden en over wat een humanist hun te zeggen heeft. Dit liep er op uit, dat de betrokkene ten slotte zelf zijn weg moet gaan, al staat hij bij zijn pogingen daartoe niet alleen. Wie werkelijk in nood verkeert heeft daaraan niet genoeg. Hij vraagt zich af: „Is dat een reële mogelijkheid?” En hij voegt er aan toe: „Als ik daarvan overtuigd was, zou ik niet met mijn vragen gekomen zijn”. Wat er dus nog ontbreekt is te trachten het blijkbaar geschokte vertrouwen in zulk een mogelijkheid te herstellen. Met opzet zeg ik herstellen. Dit vertrouwen is bij de mens van huis uit aanwezig.

Uit de mond van de kinderen zult gij de waarheid horen. Ik varieer dit gezegde en maak ervan: In het doen en laten van kinderen wordt de aandachtige toeschouwer een stuk levenswijsheid onthuld.

Hoe vaak zegt zo'n kleine peuter niet, wanneer hij bewegingsvrijheid gekregen heeft en al het nieuwe binnen zijn bereik verkent en wat hij anderen ziet doen óók probeert: „Zelf doen, Jan zelf doen!” De hulp door mislukking vrezende ouders geboden wijst hij af — als hij de kans krijgt —. Die bederft de vreugde van het ontdekken, de voldoening het zelf te kunnen. Instinctief zoekt hij de oefening, die ligt in de mislukte en gelukte pogingen.

Wordt ons volwassenen zo niet de spiegel voorgehouden. Willen wij erin kijken of slaken wij, het kind benijdend om zijn concentratie en zijn volhouden, de verzuchting: „Ja, wij zijn heel wat kwijt geraakt in de loop der jaren”. Het kind echter zegt het ons duidelijk: „Dat is leven: zelf hindernissen overwinnen, struikelen en opstaan, falen en opnieuw beginnen”.

Later zien wij zo iets nog eens, als onze kinderen tussen de vijftien en twintig zijn. Die periode is er weer een van ontdekkingen, ditmaal niet zo zeer in de wereld daarbuiten als wel in henzelf. Daar groeit iets van het besef zelf te kunnen denken, zelf te kunnen uitmaken, wat goed is en wat niet. Zij trachten zich in hun doen en laten naar hun eigen

oordeel te richten. Nog weten zij niet hoe weinig eenvoudig dit is. Zij beoordelen en veroordelen... alles: de volwassenen, die nu van hun voetstuk gevallen zijn en de wereld, waarin zij straks zullen leven en waaraan zo ontstellend veel ontbreekt. De volwassene, die dit aanhoort, vindt hen eigenwijs, zij willen immers niet luisteren naar mensen met meer ervaring. Zij zeggen heel gauw en heel nadrukkelijk: neen. Zij verzetten zich tegen maatregelen om hun „bestwil” genomen. Tussen twee haakjes, luisteraars, zijn er onder u niet verscheidenen, die nog dat woord bestwil niet lusten en het dus niet met een goed geweten gebruiken kunnen?

Deze jaren zijn voor de ouders dikwijls moeilijk. Maar ook voor de kinderen. Het is hun nl. niet om het neen zeggen te doen. Dat is een afweershouding. Zo beschermen zij hun ontlukende zelfstandigheid. Intussen gevoelen zij zich onzeker. Men ziet hen dan ook in die leeftijd vaak steun zoeken bij ouderen, die hun goed gezind zijn maar die als het er op aankomt niets over ze te zeggen hebben. Van hen hebben zij geen aanslagen op hun zelfstandigheid te vrezen. De ouders, ten nauwste persoonlijk betrokken bij dit experimenteren met de vrijheid, houden hun hart vast. Het valt hun uitermate zwaar dit proces van aftasten van de eigen mogelijkheden begrijpend en vertrouwend te begeleiden en de uitslag af te wachten. Zij zijn bang — niet steeds ten onrechte, maar bepaald ook niet altijd terecht — dat het hun kind niet gelukken zal onderscheid te maken tussen wat in de grond der zaak het achter-de-eigen-pretjes-aanlopen is en de gewettigde verlangens naar zelfontplooiing. Maar blijft dat niet altijd een moeilijkheid in het leven van een mens, een, die ons pogen er iets van te maken, juist zin geeft?

Het is verleidelijk verder op dit belangrijke onderwerp in te gaan, maar dan zou ik vergeten, dat de schildering van deze situatie mij slechts middel tot een doel was. Ik wilde immers schrijven, niet over kinderen maar over volwassenen, die in het volle leven staan en er moeilijk in geloven kunnen, dat ook voor hen geldt, wat kinderen hun zo duidelijk laten zien, nl. dat deze houding van „het zelf willen doen” hun een levens-

voorwaarde is. En, voeg ik daar nu aan toe, blijkt niet hoe diep dit verlangen ook in ouderen geworteld is uit de vreugde, die zij ondervinden, indien het hun gelukt zo hun weg te gaan en, negatief, uit de ontmoediging, die een gevoel van dit niet te kunnen op de voet volgt? Blijkt het zelfs niet uit de twijfelende vraag: Kan dat?

Mijn eerste antwoord op deze, nu voor de tweede keer geuite vraag is: „Laat deze feiten tot U spreken en beleef aldus opnieuw, hoe zonder aan deze drang gehoor te geven ècht leven niet mogelijk is. Merk het toch op, hoe wij mensen, zolang wij het niet helemaal opgegeven hebben, door alle moeilijkheden heen steeds weer trachten zelf onze weg te zoeken en te gaan.

Wie er toe kan komen zichzelf te bezien, kan dit bevestigen en daar zijn conclusies uit trekken. Het is voor hem geen vraag meer of hij het kan. Hij weet, dat hij het niet anders zou kunnen dan zó”.

Wie er toe komen kan zichzelf te bezien... ja, daar ligt nu eigenlijk de kern van ons probleem. Ik geef toe, onze wijze van leven biedt daar weinig ruimte voor. Er is te veel, dat onze aandacht en onze inspanning vraagt. Wij hebben het druk. De dagen glippen ons tussen de vingers door. Stilstaan, terugzien op wat wij ondervonden hebben, keuren, of wat wij met zoveel inspanning hebben nagejaagd wel de waarde heeft, die wij er uit gewoonte aan toekennen, om maar te zwijgen over een nieuwe koers bepalen, dáár is immers geen gelegenheid voor, dan wordt het leven nóg ingewikkelder.

Stel je voor, domweg niets doen, de bezige handen rust geven, de stroom der altijd voortgaande gedachten stremmen, gevoelens van onzekerheid en ontmoediging buitensluiten, alsof dat zo maar gaat, en vóór alles stil zijn naar het uiterlijk, maar vooral van binnen, wie ziet daar iets in, wie doet dat? Ja, als je in een kritieke situatie in je persoonlijk leven geheel op jezelf teruggeworpen wordt en je wil daar niet aan kapot gaan, dat moet je wel. Maar in gewone omstandigheden, enkel en alleen uit het besef, dat ook ons innerlijk leven zorg en aandacht vraagt? En juist dat wil ik bepleiten in verband met het voorafgegane. Ik ben er nl. van overtuigd, dat veel menselijke ellende, voortkomt uit verwaarlozing van de eisen, die een gezond innerlijk leven stelt.

Ik weet het wel, het is niet zo eenvoudig levensgewoonten te doorbreken, die velen van ons van het begin af aan als de enig juiste zijn voorgehouden en die wij als vanzelfsprekend hebben aanvaard. Aannemen, dat niet alle rust roest, dat er zo iets mogelijk is als ledigheid, die niet des duivels oorkussen is, integendeel, dat gaat ons niet zo gemakkelijk af. Op dagen meer dan vol van dringende bezigheden tijd beschikbaar houden voor onszelf, het geeft ons een schuldig gevoel alsof wij voor ons stelen wat anderen toekomt. En juist op zulke dagen is het, meer nog dan anders, goed, ook voor het

hartelijk dank

Aan al degenen, die hun abonnementsgeld van f 4,— voor het Woord van de Week over 1962 reeds per giro hebben voldaan. En dit zijn er zeer veel.

Ook onze dank aan hen, die dit zeer binnenkort eveneens nog zullen doen en wel op postrekening 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring te Utrecht. Als omschrijving: „W. v. d. W. 1962”. Daarna komen de kwitanties, d.w.z. 40 cent extra kosten.

DE ADMINISTRATIE.

werk, dat ons wacht, te beginnen met tijd te nemen om tot onszelf te komen.

En als nu deze weerstanden overwonnen zijn en er een begin gemaakt is met pogingen tot stelselmatige zelfinkeer, dan beginnen de moeilijkheden eerst recht. Men kan immers wel de uiterlijke omstandigheden, plaats en tijd, zo gunstig mogelijk kiezen, dat is *wel* nodig maar *niet* voldoende om tot rust te komen en zo innerlijk ruimte te maken voor het overdenken van het zelf gekozen onderwerp, dat uiteraard niet rechtstreeks samenhangt met wat daarna te doen valt en dus al bij voorbaat onze aandacht opeist. Dat vraagt geduld, oefening en vertrouwen in de uitslag.

Wat kunnen wij nu hiervan verwachten? Ik noem enkele mogelijkheden, die in dit verband van belang zijn.

Ten eerste, dat wij er zo meer en meer toe komen ons rekenschap te geven van ons doen en laten. Wij krijgen een helderder inzicht in onze problemen, gaan ons afvragen of zij wellicht ontstaan zijn, doordat wij er ons niet voldoende van bewust waren, wat werkelijk waarde aan ons leven geeft. Wij zetten ons er toe, datgene, wat in ons leven tot ons komt, opnieuw op zijn waarde te toetsen enz.

Men kan in dit verband ook denken aan de mogelijkheid beter dan vroeger de motieven van onze daden en gedragingen te gaan zien. De moderne psychologie heeft ons wel iets hierover te vertellen, maar dit hangt slechts zijdelings met mijn onderwerp samen en ik laat dat dus liggen.

Ten tweede: de mens kan de positieve krachten, die in hem werken, in het zicht krijgen en dus met vreugde beleven, dat die er zijn en door elke tijdelijke verduistering heen toch weer zich laten gelden. Dan is het voor hem geen vraag meer of hij als hij de weg kwijt is, die wel terug zal vinden.

Hij ervaart de juistheid van Goethe's woorden:

„Ein guter Mensch in seinem dunkeln

Drange

Ist sich des rechten Weges wohl bewusst” vrij vertaald: Ook als de mens in het duister rondtast, heeft hij er diep in zichzelf weet van wat goed is en wat niet. Dit richtingsgevoel, dat ons, als het er op aan komt, de weg wijst, wordt ons door pogingen tot verster-

Humanistische Correspondentiekkring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

king van ons innerlijk leven steeds helderder bewust.

Hierbij behoort ook, wat zo even al besproken is, dat men opnieuw beleven kan, hoe onuitroeibaar de drang is zelf de eigen weg te zoeken en te gaan, zelf verantwoording te dragen en... hoe daarmee ons leven als mondia wordend mens staat en valt. Aldus wordt ons zelfvertrouwen gevoed op een wijze, die ons behoedt voor zelfoverschatting.

En ten slotte de grote ontdekking, die wij telkens opnieuw doen, dat werkelijk leven slechts mogelijk is met en vóór de anderen. Het leven van mensen krijgt zin, als zij, zich zelf gevende, in liefde uitgaan naar de anderen en naar het andere. Hierover heeft Fromm in een voor humanistisch gezinde mensen goed verstaanbare taal behartenswaardige dingen geschreven in een boek, waarvan een goed verzorgde vertaling onder de titel „Liefhebben, een kunst, een kunde” dezer dagen verschijnt. Het lijkt een paradox, dat men deze levenswet ontdekt in de afzondering, door met zichzelf bezig te zijn. Maar dat is de schijn, die bedriegt.

Want in zulke gesprekken met zichzelf neemt de mens afstand tot de kleine dingen van zijn bestaan, het al te persoonlijke valt weg uit zijn gezichtskring en hij krijgt weet

Wat doet U met Pasen?

Heeft u al plannen voor Pasen?

De Ark stelt zijn deuren wijd voor u open. Donderdagavond voor diner tot maandag na diner kunt u daar met uw gezin verblijven.

Prijzen:

Volwassenen en kinderen boven 11 jaar f 32,—
Kinderen 6 t/m 11 jaar „ 24,—
Kinderen 0 t/m 5 jaar „ 16,—

Bespreken:

De Ark, Belvédèrelaan 14, Nunspeet. Telefoon 03412-2404.

van de innerlijke samenhang van al wat leeft en is. Hij wordt er zich van bewust, dat zijn eigen leven wortelt in het grote geheel, dat zich afsluiten tot de ondergang voert, dat, nog eens, werkelijk leven is leven met en voor de anderen en, in dit zo-samen-zijn, zoeken naar de eigen mogelijkheden om die tot werkelijkheid te maken.

D. H. PRINS

*Te weten en overtuigd te zijn dat men niet weet, is de hoogste verdienste.
Niet te weten en te menen dat men weet, is de kwaal der mensen.*

Lao-tse

OUD-ENGELS GEBED.

Geef ons de kracht,
datgene te aanvaarden, wat niet veranderd kan worden
datgene te veranderen, wat niet aanvaard kan worden,
en de wijsheid, het verschil te weten.

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

De prijs, die laag gesteld is, bedraagt f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterking het Woord van de Week te Utrecht.

lezingen voor de radio

zo. 28 jan. VARA 9.45 uur: S. J. Bouma: „Leven in perspectief”.

zo. 4 febr. VARA 9.45 uur: Libbe v. d. Wal: „En wat zegt een humanist ervan”.

di. 6 febr. AVRO 16.00 uur: V. W. D. Schenk: „Vivisectie en wetenschappelijk onderzoek”.

zo. 11 febr. VARA 9.45 uur: Mevr. H. Singer-Dekker: „Misdad en straf”
Clara Meyer Wichmann herdacht.

zo. 18 febr. VARA 9.45 uur: H. Bongers: „Geen enkel bewijs”.

zo. 25 febr. VARA 9.45 uur: P. Spigt: „De bedoelingen van Multatuli”.

zo. 4 mrt. VARA 9.45 uur: Libbe v. d. Wal: „En wat zegt een humanist ervan”.

Wij kennen van Noordkerk slechts uiterlijkheden. Hij was een befaamd rechtsgeleerde in Amsterdam, die het uit hoofde van zijn Lutherse geloof niet tot pensionaris van de hoofdstad kon brengen, hoewel zijn bekwaamheid en roem er wel aanleiding toe hebben gegeven. Hij was van zeer eenvoudige afkomst. Zijn vader was suppoost bij de Bank van Lening geweest, maar werd door hoger geplaatste personen blijkbaar gepropteerd, want nadat Herman eerst in de leer was geweest bij een schilder (Ottmar Elliger) — hetgeen blijkbaar niet tot grootse resultaten had geleid — kreeg hij een klein stadsbaantje, dat hij kon laten waarnemen teneinde zelf te studeren. Van verschillende kanten werd hij bij zijn studie geholpen. Op 20 mei 1724 liet hij zich inschrijven als student te Leiden, waar hij theologie, filosofie, rechten en geschiedenis liep. 't Liefs; was hij predikant geworden, maar vooral op aandrang van zijn weldoener (Gerrit Corver, burgemeester van Amsterdam) werd hij jurist. Als zodanig promoveerde hij op 16 december 1728. Hij vestigde zich te Amsterdam en heeft daar een schitterende loopbaan gevormd als strafpleiter, procureur en raadgever — zowel voor particulieren als voor autoriteiten. In 1760 maakte hem een zware ziekte het openbare optreden verder onmogelijk, maar tot zijn dood op 6 november 1771 bleef hij werken, met de pen en met de mond voor raad en uitsluitel.

Dit zijn de gewone, losse biografische gegevens, spaarzaam en ondoorzichtig. Het beeld wordt niet scherper omlijnd daardoor. We weten bijvoorbeeld ook dat hij levenslang ongehuwd bleef — maar wat zegt mij dit? Wagenaar voegt er aan toe, dat hij er zich wel eens over beklagde. Maar nogmaals: wat betekent dat? De overige feiten geven hij ook geen schijn van betoog voor een bepaalde uitleg of verklaring.

In feite zijn ons maar drie grote zaken bekend, die hem uitzonderlijk deden schitteren — en die hem voor ons belangwekkend maken. Hij heeft in 1730 gepleit in een echtscheidingsprocedure van een vrouw tegen haar man, die homoseksuele handelingen zou hebben gepleegd. Zijn pleidooi ligt in het duister. Vijf jaar later moet hij in een roemruchte zaak zijn opgetreden voor een slaaf, die zijn eigenares in West-Indië was ontvlucht en in Amsterdam een heimelijk onderkomen had gezocht. Voor de Schepenen van Amsterdam heeft Noordkerk hem vrij gekregen, maar in hoger beroep werd dit vonnis vernietigd. Hoe hij gesproken heeft en wat hij aangevoerd mag hebben — we weten het niet. De sympathie stijgt echter wel.

De derde zaak is iets duidelijker en geeft meer inzicht in 's mans mentaliteit. Aangeklaagd was namelijk de één-en-tachtig-jarige uitgever J. van den Velde, die van plan was geweest een boek van de in ketters gerucht staande Willem Deurhoff: „Het voorbeeld der verdraagzaamheid” uit te geven. Het boek zou bevatten „onderscheidene stellingen overeenstemmende met die der Arrianen en Socinianen; en verder Godslasteringen, en het ontkennen van Gods wonderwerken en andere, bij de wetten van den

HERMAN NOORDKERK

Lande veroordeelde en verbodene stellingen”. In eerste instantie was de aangeklaagde veroordeeld tot levenslange verbanning uit Holland en West-Friesland.

Toen nam Noordkerk in hoger beroep de zaak ter hand. Dat was flink, vooral daar in die dagen (1743) de interne twisten om rechtzinnigheid hevig woedden. Noordkerk wist echter wat geloofsvervolging was; in zijn familie waren rampen geschied door de vasthoudendheid aan eigen overtuiging tegenover de verschroeiende dwangorde van autoritair geloofsfanatisme.

Ook dit pleidooi is ons natuurlijk niet letterlijk overgeleverd, hij sprak meestentijds voor de vuist weg, zonder zich te verliezen in het stof der wetten. Maar enkele lui hebben aantekeningen gemaakt tijdens zijn pleitrede en zo is het ons mogelijk ongeveer zijn betoog in fragmenten te reconstrueren. Het zijn klassieke passages. „Ik zou wensen”, moet hij uitgeroepen hebben, „dat diegenen, die anderen om verschil van mening te lijf willen, slechts één dag mochten meemaken, wat vervolging is! Vervolging is vervolging, hetzij die komt van Rome, van Augsburg, van Genève of van Dordrecht. Men zegge niet, dat men niet de Rechtzinnigen, maar alleen de ketters te lijf wil! Want de Rechtzinnigheid is een soort van kans- of dobbelspel — het gevoelen van de machtigste of bovenliggende partij: vandaag zit uw Rechtzinnigheid op het kussen, morgen de mijne; dan wordt de Rechtzinnigheid van heden ketterij, en deze wacht dan dezelfde vervolging en straf”.

In deze prachtige, heldere taal wierp hij dit soort dingen vlak in het gelaat van de heersers der kerken. „Men zegt”, vervolgde hij, „dat verbanning geen zware straf is, in andere landen zou men een veel grotere en zwaardere straf eisen... Zal hier dan een deftig en onbesproken burger in zijn hoge ouderdom, staande in de naastkomende maand een-en-tachtig jaren te bereiken, aldus zijn gezin, zijn verwanten, zijn vrienden moeten derven? Dit eenmaal ingevoerd zijnde, zal het daar niet bij blijven — wat vandaag bannen is zal morgen branden zijn...”

„Op deze Gravelijke kussens” — zo besloot hij zijn verdediging, die hij tot een aanval had gemaakt — „hebben eens de lieden gezeten die onze voorvaders ten vure doemden om juist datgene, wat ge nu rechtzinnig noemt. Weinig schreden van hier is de plaats, waar deze vonnissen over hen werden uitgevoerd”. Hierna vroeg hij vrijpraak: „Zo niet, ik zal mij dan troosten met de gedachte, dat wanneer eens bij omkering van zaken (waarvoor de Hemel ons behoeft!) onze nakomelingen, op onze graven staande, zullen vervloeken degenen, die het allereerst de dwang des gewetens hier weder hebben ingevoerd, mijn naam in tegendeel zal mogen vermeld worden onder degenen, die er zich met ijver tegen kantten toen de *Vrijheid* bij openbare sententie ten Lande werd uitgebannen”.

Met deze woorden kennen wij hem wat beter. Hij verkreeg de vrijpraak — en zijn naam moet met nadruk *eervol* genoemd worden!

P. SPIGT